

Filmas kaip pilietiškumo, atminties pamoka ir kūrybinis postūmis. Panevėžio apskrities Gabrielės Petkevičaitės-Bitės bibliotekoje naujausią savo kūrinį – dokumentinį filmą „Yesterday“ – pristatė kino režisierius Audrius Juzėnas.

Draugo svajonė

Svečias sako nesąs žmogus, kuris gali paprastai, ramiai apgalvojęs pasirinkti filmų temas – jos ateina įvairiais keliais. Panašiai esą gyvenime – žmogus pasirenka tik vyrą/žmoną, o toliau viskas važiuoja nestabdomai: namai, daiktai, vaikai, mašina, paskola ir t. t.

„Yesterday“ – istorija apie 6–7 dešimtmečio Lietuvos roko pionierius ir legendas, bitbyto, bitlomanijos/rolingomanijos epochą ir hapius – buvo sena A. Juzėno draugo svajonė. Tai tapo filmo pradžia.

„Draugas pažinojo tuometes grupes, muzikantus, norėjo apie tai susukti kino istoriją. Deja, 15 metų nepavyko gauti Lietuvos kino centro finansavimo. Tada pasiūlė prisidėti man. Kartu pateikėme paraišką, gavome 70 tūkst. Eur. Mums pasisekė – tarp vertintojų buvo žmogus, kuriam mūsų filmo herojai buvo jo jaunystės muzikos dievukai. Pasisekė ir dėl to, kad kai kurie žmonės per 15 metų neišėjo anapus (pasitelkėme tik 2 profesionalius aktorius). Tiesa, per tą laiką dėl sveikatos problemų kai kurie jau nebegali į rankas paimti muzikos instrumento. Natūralu: dabar filmo herojams – apie 75–86 metus“, – sako A. Juzėnas.

Pasaulinis laikas

Filmas prasideda kone anekdotiniu autentišku pokalbiu. Šaltojo karo metais amerikiečiai svarsto – numesti bombą Rusijoje ar ne. Suvokdami, kad tai tik išprovokuotų branduolinį karą pasaulyje, nusprendžia prieš sovietus pasitelkti efektyvesnį ginklą – rokenrolą, džinsus ir „Coca-Colą“.

A. Juzėnas savo „Yesterday“ ir parodo, kaip pro visus geležinės užkardos plyšius gūdžiu sovietmečiu veržėsi roko muzika – „The Beatles“, „The Rolling Stones“ ir kt. Kaip maištingas jaunimas slapta klausydavosi „Laisvės radijo“, BBC, „Liuksemburgo radijo“ ir kt.

„Esmė buvo tuos dešimtmečius parodyti kaip pasaulinį laiką – ne sovietinį. „Bitlai“, „rolingai“ sukuria dainą – po savaitės ji jau skamba Lietuvoje. Skirtumas tas, kad ne pilnutėliuose stadionuose, o rūsiuose ir šokiuose“, – sako režisierius.

Jaunimas draudžiamos vakarietiškos muzikos alko taip, kad nepaisė jokių draudimų, gaminosi savadarbius muzikos instrumentus – elektrines gitaras iš faneros, mokyklinių stalviršių, metalinių silkės dėžučių, kapeikų, iš lauko būdelių pavogtų telefonų kapsulių,

nupjautų pianino stygų, stiprintuvus ir t. t.

Gitarų, roko muzika, įvairiais būdais gaunamos vinilinės plokštelės jauniems žmonėms buvo laisvės simbolis ir išraiška – kaip ir džinsai, ilgi plaukai ar mini sijonai.

Kaunas - laisvės širdis

Didžioji dalis filmo vyksmo – Kaune. Režisierius įsitikinęs, kad būtent šis miestas anuomet buvo laisvės širdis.

„Vilnius visada buvo labiau kosmopolitiškas. Kaune buvo didesnis poreikis. Kita vertus, čia buvo daugiau dėstytojų, dirbusių nepriklausomoje Lietuvoje. Daugiau aukštųjų mokyklų, kur sutelkti protai. Pagaliau Kaunas buvo reikšmingesnis kultūros aspektu – opozicinis Jono Jurašo teatras, pantomimos trupė ir kt.“, – sako A. Juzėnas.

Šiuo požiūriu svarbiausias herojus Vilniuje buvo pirmąją roko operą „Jėzus Kristus – superžvaigždė“ Dailės akademijoje pristatęs Kęstutis Antanėlis. Koncertinis atlikimas jam atsiėjo itin daug – buvo išmestas ir iš studentų, ir iš darbo.

„Kęstutis mirė kelios dienos iki filmavimo. Mums liko stiprios Kauno grupės: „Kertukai“, „Aitvarai“, „Raganiai“, „Nuogi ant slenksčio“, „Gėlės“ ir kt., – pasakoja režisierius, – Vien jau pavadinimais jie kūrė sąsajas ir su partizanais, senąja Lietuva, todėl pykdė valdžią. Ši stengėsi įvairiomis sankcijomis, persekiojimais juos nutildyti, vienaip ar kitaip pervadinti. Tarkim, beveidžiu kokio nors pieno kombinato vokaliniu instrumentiniu ansambliu“.

Dar viena priežastis, sukoncentravusi kūrėjų dėmesį į Kauną, buvo ta, kad Vilniuje vyravo „tarybinis popsas“, o kauniečių muzika turėjo ypač didelės įtakos jaunimui – tiek vertybėms, tiek laisvės poreikiui.

Iš gabaliukų

Filme naudojama tikra archyvinė medžiaga, pirmąkart viešai demonstruojamos asmeninės muzikantų nuotraukos.

„Autentiški kadrai iš 1949 m. Vokietijos. 1 para, kai Berlynas tapo laisvas – paskui vėl užėjo sovietai. Tragiški įvykiai Čekijoje, Vengrijoje. Mūsų muzikantai susižinodavo, kas ten vyksta. JAV užfiksuota medžiaga – ją gavome iš Ronaldo Reigano bibliotekos. Jaunimas, telefono būdelės ir pan. – Lietuvos kino archyvas. Teko peržiūrėti 128 kokčios sovietinės propagandos prikimštus filmus. Iš jų galėjau panaudoti vos vieną – ir tai tik Chruščiovo laikų jaunimo vaizdus“, – sako A. Juzėnas.

Todėl didžiąją dalį „Yesterday“ sudaro pačių herojų nuotraukos. Senos, bet tikros. Ir 123 nuotraukos iš Kalantos susideginimo Kaune 1972 metais – saugumo išsaugotos, kad galėtų identifikuoti ir nubausti protestuotojus. Tarp jų – roko jaunimas.

Visame filme skambantis muzikinis takelis – iš to, kas išliko. Mat maištingosioms roko grupėms buvo neleidžiama nei groti, nei įrašinėti savo muziką garso įrašų studijoje. Jos nepraeidavo atrankos – anuomet programą turėdavo sudaryti 80 proc. sovietinės kūrybos dainų, 10 proc. – kitų socialistinių valstybių, tik likę vargani 10 proc. – autoriniai kūriniai. Vėliau pavyko prasmukti tik Bobo Dylano vaidmenį Lietuvos muzikoje atlikusiam Vytautui Kernagiui. Muzikantai sako – per stebuklą. Galbūt todėl, kad tai buvo „negrėsminga“ dainuojamoji poezija. Intelektuali, perėmusi idėjinę roko vėliavą – valdžia to nesuvokė.

Tad „Yesterday“ girdimi autentiški senieji kūriniai – tai, ką pavyko sudurti iš sudūlėjusių garsajuosčių. Iš gabaliukų. Tai, ko neatėmė ir nesunaikino saugumas.

„Paprasčiausiai surinkome tas nesutrupėjusias garsajuostės dalis. O pergroti su šiuolaikiniais muzikantais irgi negalėjome – jie tiesiog taip nebemoka“, – prisimena A. Juzėnas.

Visų ledų nesuvalgysi

Dokumentinio filmo kūrimas užtruko 3 metus.

„Skubėjome nufilmuoti dar gyvus muzikantus. Įrašėme 48 val. interviu. Tada jas trumpinome iki 4,5 val. tikslingos medžiagos. Paskui – iki 2 val. Galiausiai palikome beveik pusantros valandos – kino teatrui tinkamo formato. Taip, liko daug nepanaudotos medžiagos, bet juk visų ledų nesuvalgysi“, – šypteli A. Juzėnas.

Režisieriui labiausiai gaila, kad teko atsisakyti muzikantų istorijų sovietinėje armijoje, sovietinių kino kronikų epizodų apie „supuvusius vakariečius“ – „The Beatles“, „The Rolling Stones“ ir kt.

Užtat liko nesankcionuoti koncertai ir tarptautinės roko sesijos Žirmūnų restorane, Kauno politechnikos institute, „Jėzus Kristus – superžvaigždė“, Kauno sukilimas ir „Kalantinės“, po to sekusios represijos, pirmieji V. Kernagio įrašai ir kt.

Pirmiausia jaunimėlis

6–7 dešimtmečių Lietuvos roko pionierių karta liko šešėlyje, primiršta, tačiau atliko didžiulį vaidmenį šalies ir mąstymo laisvėjimo kelyje. Tuo įsitikinęs ir A. Juzėnas, ir filmo herojai –

drąsiai stojo ginti nepriklausomybės 1991-aisiais.

„Perėmusi estafetę iš tėvų partizanų ši karta ginklus pakeitė į gitaras. Ir kartais gebėjimas griauti sistemą kitomis priemonėmis duoda geresnį rezultatą. Nes niekada niekas neatsiranda tuščioje vietoje. 6-7 dešimmečio rokeriai – šaknys, pamatas, ant kurių vėl auginame nepriklausomą valstybę”, – sako režisierius.

Kokią dar žinutę „Yesterday” perduoda dabartiniam jaunimui?

„Imkit gitaras, grokit. Nesvarbu, kad nepatinka mokytojams. Pasinerkite į garsų sistemą. Grokite – su šaukštais, pagaliau bet kuo. Tai jūsų vidinė laisvė, jūsų saviraiška – labai svarbu. Todėl šį filmą pirmiausia turėtų pamatyti jaunimėlis”, – teigia A. Juzėnas.

Artimiausiuose kūrėjo planuose – du filmai. Dokumentinis „Žiedai tarp žiedų” – apie sovietinių šalių fotomenininkus, valdžiai sugebėjusius įrodyti, kad nuogas kūnas nėra pornografija. Vaidybinis su Sauliaus Šaltenio scenarijumi – apie Klaipėdos krašto prisijungimą 1923 m.

Asta Sarapienė

Komunikacijos specialistė

